

EL TEMPS D'HISTÒRIA

EFE

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament

VINT-I-CINC ANYS DEL 15-J

Amb motiu del vintè aniversari de les primeres eleccions democràtiques, EL TEMPS d'Història commemora aquells comicis als Països Catalans.

45	EDITORIAL
46	D'HISTÒRIA Estudiants contra el franquisme
49	COMBINATÒRIA El vertader Frankenstein
50	APUNT La vida a les ciutats medievals
53	FER I DESFER
54	DOSSIER Les primeres eleccions de la democràcia
69	LLIBRES
70	L'APARADOR
71	CERCLES D'ART
72	AGENDA
73	ESBÓS

Aquest mes es compleix un quart de segle de les primeres eleccions democràtiques celebrades a l'estat espanyol després de la llarga nit franquista. Aquesta, doncs, és la constatació que ens porta a la primera consideració: vint-i-cinc anys d'eleccions lliures. Un quart de segle de vida democràtica. Mai en la història de l'estat ni del nostre país havíem gaudit de tan llarga època de normalitat cívico-política.

Cert és, però, que res no és mai perfecte. D'aquelles eleccions en sorgiren les forces representatives que protagonitzaren tots els processos cabdals posteriors, amb especial atenció al constitucional i a l'autonòmic. Una constitució que un any després, desembre de 1978, consagrava la por als Països Catalans. I unes autonomies que, dins d'aquest marc constitucional, impliquen una clara voluntat d'igualir les legítimes, i manifestades electoralment, aspiracions de les nacions distintes de la castellanoespanyola a ser plenes. És a dir, de poder disposar de la inherent capacitat d'un poble a decidir allò que vol ser en cada moment de la seua història.

Potser aquesta mancança és el deïbit més important que queda d'aquella ja llunyana època de la fi de la transició política. Ara, quan es viu un procés, si més no, de ferotge homogeneïtzació, mal dissimuladament antinacionalista i, fins i tot, antiautonomista, és el moment de recordar que les eleccions de juny de 1977 significaren que els ciutadans s'erigiren en això mateix: en ciutadans. Ser allò que volen ser. Simplement. I això no és poc.

Aquell 15 de juny...

Possiblement, tot aquell procés polític –i sociològic, cultural, econòmic...– que hem anomenat transició, que desembocà en la Constitució i que va tenir el punt de màxima intensitat i importància en les eleccions del 15 de juliol de 1977, es va fer i es va aplicar –considerant els resultats, fonamentalment la Constitució– com es va poder, aleshores. Però tot canvia. Res no és immutable en una democràcia. Res. Només la voluntat dels ciutadans, sobirans, que va canviant.

A tall d'exemple, Miguel Herrero de Miñón, el gener de 1976, publicava un article al *Diario de Mallorca*, titulat "El Estatuto Balear" que és una mena de resum d'allò que després se'n digué mediàticament el "café para todos" autonòmic; i que aleshores els sectors reformistes i regionalistes del règim postfranquista impulsaven com a tàctica per a oposar-la, via generalització de l'autonomia, a les aspiracions nacionalistes de Catalunya i País Basc. Avui, el mateix Herrero és un destacat columnista que des de posicions que ningú mai no podrà qualificar d'esquerranes ni de sobiranistes, ni tan sols de nacionalistes, defensa la necessària aplicació constitucional de les disposicions transitòries que permetrien –amb voluntat política de l'estat central– transferir completament totes les competències previstes a les nacions basca i catalana, i que obren la porta (sempre, cal repetir-ho, si hi ha voluntat política) a gairebé tot, per tal de fer possible articular, de la manera que siga, les aspiracions d'autogovernar-se d'aquells pobles que són diferents del castellanoespanyol. El 15 de juny va autoritzar el "café para todos", però no el va fer obligatori. Simplement era una opció. N'hi havia d'altres. Ara es veu que va ser una equivocació. Tot canvia. No hi ha res immutable. Es pot canviar allò que va ser una equivocació.

El que el 15 de juny sancionà va ser la preeminència de la voluntat lliure dels ciutadans. Aquelles eleccions, és cert, es feren encara sense paraigua jurídic clarament democràtic i hi hagué opcions polítiques que hagueren de buscar fórmules electorals dissimulades perquè encara no estaven legalitzades. Però a pesar de tot, foren una important passa endavant. Avui, quan es torna a parlar, perillosament, de com o no es poden considerar legals determinades formacions polítiques, quan el debat sobre l'articulació constitucional de les legítimes aspiracions a l'autogovern torna ser centre de la discussió política, i tot plegat amb motiu del vint-i-cinquè aniversari d'aquelles eleccions, és més que adequat i convenient tornar la mirada enrere per, almenys, reflexionar sobre el que fou, significà i ha significat durant aquests anys, i encara significa, aquell 15 de juny de 1977. I la lliçó fonamental és que reconèixer el dret dels ciutadans a decidir allò que volen ser i com i amb qui ho volen ser, és l'única solució que existeix davant tots tipus d'intolerància. Si la llibertat va servir per a posar fi al franquisme, per què no hauria de servir per a superar qualsevol altre greu problema que puguem tenir ara?

Estudiants contra el franquisme

GUILLERMO MARTÍNEZ

La Caputxinada, el 9 de març de 1966, va significar el naixement de l'emblemàtic Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona. Una mostra ho commemora.

El proper dilluns 17 de juny, a la sala d'exposicions de la Residència d'Investigadors del CSIC-Generalitat de Catalunya, de Barcelona, tindrà lloc la inauguració d'una mostra inèdita: es tracta de les fotografies que va realitzar un jove estudiant d'Enginyeria, Guillem Martínez, d'un dels esdeveniments més significatius de la lluita dels estudiants sota el franquisme: la Caputxinada, l'Assemblea estudiantil, celebrada el 9 de març de 1966, en què es fundà l'emblemàtic SDEUB, el Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona.

Les lluites dels estudiants per un sindicat democràtic. La Caputxinada culminava, d'una banda, una

llarga lluita que els universitaris catalans havien entaulat a la segona meitat dels anys 50 contra el Sindicato Universitario Español, el SEU, el sindicat d'afiliació obligatòria per a tots els estudiants, que estava sota el control de la Falange. Al mateix temps posava de manifest el compromís d'un sector molt significatiu de la joventut catalana en el combat per una societat democràtica. De fet, fins aquest moment la contribució dels estudiants en la lluita contra el franquisme havia estat espasmòdica: a la postguerra havien existit nuclis d'oposició com el Front Universitari Català (FUC) o la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya (FNEC) que havien intentat mantenir una presència activa a la Universitat, en

un marc extraordinàriament hostil. I ja durant la primera vaga de tramvies, que va viure Barcelona el març de 1951, els estudiants universitaris hi varen adquirir un protagonisme actiu. Però no va ser fins el gener de 1957 quan, amb motiu de la segona campanya de boicot contra els tramvies barcelonins, els estudiants universitaris varen retornar a l'escena pública i varen saber mantenir, des de llavors, un combat sostingut contra el règim.

A partir de la primera Assemblea Lliure d'estudiants, que es va celebrar el 21 de febrer de 1957 al Paranimf de la Universitat, amb l'assistència de 800 universitaris, el moviment estudiantil va iniciar un camí sense tornada. A la reivindicació de les llibertats més elementals ben aviat va sumar-s'hi la lluita per la democratització de la Universitat i, sobretot, per la democratització del SEU, que ben aviat va ser ocupat per delegats estudiantils bregats en la lluita política. Des de finals dels anys 50 la presència a la Universitat de militants del PSUC, del Moviment Socialista de Catalunya i del Front Obrer de Catalunya, a través de la Nova Esquerra Universitària, va imprimir un nou caràcter a les lluites universitàries. D'aquesta manera el moviment estudiantil s'incorporava definitivament a la lluita més general contra el règim franquista, en què també hi estaven implicats molts més sectors de la societat catalana.

Els primers anys seixanta el combat dels estudiants va adreçar-se fonamentalment en contra del manteniment del SEU, sobretot a partir del moment en què, a desgrat de les promeses que havia realitzat el desembre de 1962 el seu cap nacional, Rodolfo Martín Villa, va fer-se evident la impossibilitat de democratitzar-los. L'any 1962, simbòlicament, s'havien produït en diverses universitats de l'estat espanyol importants moviments de solidaritat amb els miners d'Astúries en vaga. I a partir de l'any 1964 la conflictivitat universitària es va generalitzar. La celebració de la I Setmana de Renovació Universitària, que, a més de fer-se a Barcelona, va tenir lloc a Madrid i a Bilbao, durant els mesos de febrer-març de 1964, co-

mençava a esbandir el panorama: els estudiants qüestionaven en massa el SEU i obligaven el règim a buscar una alternativa. Era clar que, ni apedaçat, el SEU no podia subsistir. Però l'alternativa franquista, sorgida l'abril de 1965, i que creava las fantasmagòriques Asociaciones Profesionales de Estudiantes (APE), tampoc no va reeixir. La posició dels estudiants passava per un sindicalisme lliure, al marge de les directrius governamentals, i democràtic, sorgit de la base estudiantil i no imposat des de dalt. Una reivindicació que el règim no estava disposat a tolerar: davant les exigències universitàries el Govern responia amb expedients acadèmics, sancions econòmiques, denegació de pròrrogues militars, etc. El 1965 havien estat expedientats un grup de catedràtics de Madrid, encapçalat per Aranguren, Tierno Galván i García Calvo, que aquell mateix estiu havia provocat la dimissió, en solidaritat amb els seus companys de Madrid, de José Mª Valverde, catedràtic d'Estètica de la Universitat barcelonina. Passat l'estiu era un altre professor de Barcelona, Manuel Sacristán, que era expulsat pel rector, Francisco García-Valdecasas, tot al·legant raons polítiques i ideològiques.

La Caputxinada, fita històrica. A aquestes alçades, però, era evident que la joventut universitària no estava disposada a deixar-se acoquinar. A començaments del curs 1965-1966 es varen celebrar eleccions lliures a la Universitat de Barcelona per escollir delegats i consellers a les diverses facultats del futur Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona, i al cap de poc temps els estudiants catalans boicotejaven les eleccions oficials organitzades per les APE. A desgrat de les mesures repressives adoptades pel rector García-Valdecasas contra els estudiants que no havien votat en les eleccions oficials, sancionats amb la pèrdua de matrícula, i dels expedients oberts contra delegats sindicals de Dret i d'Econòmiques, els dos primers mesos de l'any 1966 es varen dedicar a discutir, en múltiples assemblees i reunions, el projecte d'estatuts del

La majoria de persones que havien de participar en l'assemblea de constitució no varen saber el lloc de convocatòria fins poca estona abans. S'havia dit que seria a Montserrat però finalment va ser al convent dels pares caputxins de Sarrià, que havia cedit la sala d'actes, amb capacitat per a unes cinc-centes persones.

sindicat i a preparar el seu congrés constituent. La data s'havia fixat pel dimecres, dia 9 de març de 1966.

La preparació de l'assemblea de constitució del SDEUB es va realitzar en un context de completa cautela i clandestinitat, com corresponia a la situació d'il·legalitat en què s'havia de desenvolupar. De tal manera que la majoria de delegats que hi havien d'intervenir no varen saber el lloc de la reunió fins poca estona abans. S'havia fet córrer la brama que l'assemblea es reuniria a Montserrat, però el lloc escollit era el convent dels pares caputxins de Sarrià, que havien cedit la sala d'actes per a l'ocasió. Unes cinc-centes persones, entre delegats de totes les facultats i escoles de la universitat, professors simpatitzants i 33 intel·lectuals, foren els protagonistes de la trobada històrica. Entre els intel·lectuals destacava la presència de Salvador Espriu, Joan Oliver "Pere Quart", Jordi Rubió i Balaguer, Antoni Tàpies, Mª Aurèlia Capmany i José Agustín Goytisolo, entre d'altres.

Durant l'hora en què es varen poder celebrar amb tranquil·litat les sessions congressuals hi va haver temps per aprovar els estatuts del sindicat, que, discutits a bastament amb anterioritat per la comunitat universitària, definien una estructura sindical que des de les assemblees de base culminava en una junta de delegats de districte que esdevenia el màxim òrgan executiu del sindicat. Es va aprovar també un text programàtic, en forma de manifest, titulat "Per una universitat democràtica", on s'exposaven els objectius de la lluita estudiantil i es parlava de llibertats tant per a la universitat com per a la societat en el seu conjunt. Encara alguns dels intel·lectuals assistents, com García Calvo, Sacristán o Jordi Rubió, varen poder intervenir per manifestar la seva solidaritat amb els estudiants i animar-los en la seva lluita.

Cap a dos quarts de sis de la tarda, però, una hora després d'haver-se iniciat l'assemblea, va aparèixer finalment la policia, que va exigir la immediata dissolució dels reunits. A partir d'aquests moments es va iniciar, pròpiament, la Caputxinada, una tancada

Fora, la policia estrenyia el cercle, la Universitat declarava una vaga general, sovintejaven les manifestacions de solidaritat, la premsa estrangera es feia ressò de l'esdeveniment i els il·legals partits polítics constituïen l'anomenada taula rodona

GUILLERMO MARTÍNEZ

de quaranta-vuit hores provocada per un setge policíac inèdit en tota la història del franquisme, que va provocar no poques tensions entre l'església i l'estat i un moviment de solidaritat ciutadana amb els universitaris sense precedents. El pare caputxí Joan Botam, superior de l'ordre a Catalunya, que acollí els estudiants i li tocà fer d'intermediari amb la policia, uns anys més tard comentava que "fora hi havia la policia, els cavalls, el terror, però de portes endins va ser una cosa extraordinària". Taules rodones, debats i discussions, lliçons magistrals impartides per professors i intel·lectuals entretenien les hores de convivència dels tancats. Mentrestant, fora, la policia estrenyia el cercle, la Universitat declarava una vaga general de 24 hores, sovintejaven les manifestacions de solidaritat, la premsa estrangera es feia ressò de l'esdeveniment i els il·legals partits polítics constituïen l'anomenada taula rodona.

La situació es va mantenir fins el migdia de l'11 de març, quan, per ordre directa de Franco, la policia –comandada per Juan Antonio Creix, de qui Pere Quart havia dit allò del "Creix, creix, però no et multipliquis"– va irrompre de manera violenta dins el convent, va prendre la documentació a tots els estudiants i se'n va endur detinguts a la comissaria de la Via Laietana els intel·lectuals. La repressió, com sempre, va ser contundent, però no va evitar que en el que restava de curs i durant el curs següent l'SDEUB vertebrés la lluita dels estudiants catalans. I quan, en el curs 1967-1968, es va produir la radicalització del moviment estudiantil –ens trobem en vigílies de les "revolucions de maig de 1968"– els estudiants havien consolidat un important paper en les lluites contra el règim. Un protagonisme que ja no varen abandonar fins a la fi de la dictadura.

El bolonyès Luigi Galvani (1737-1798) va observar que l'electricitat provocava la contracció muscular d'anques amputades de granotes –tot i que va interpretar, erròniament, que l'electricitat sorgia del mateix múscul i no del corrent produït quan dos metalls entraven en contacte. L'escocès James Lind (1716-1794) va ser el primer a reproduir l'experiment de Galvani a la Gran Bretanya. I el corrent acabà electrificant la literatura quan Mary Shelley va escriure la seva novel·la *Frankenstein o el modern Prometeu* (1818). L'escriptora anglesa es va inspirar precisament en Lind per crear el personatge del doctor Frankenstein. O, si més no, això és el que ha proposat Christopher Goulding, investigador en literatura anglesa a la Universitat de Newcastle upon Tyne, en un article publicat al maig al *Journal of the Royal Society of Medicine* (volum 95, pàgines 257-259).

Tot i que la novel·la no ho diu explícitament, es pot interpretar que Frankenstein dona vida al seu monstre mitjançant descàrregues elèctriques. No és gens estrany, perquè Mary Shelley seguia l'actualitat científica de l'època i des de mitjan segle XVIII l'electricitat era moda. Fins i tot per a alguns metges resultava una mena de panacea. Però, va ajudar Lind a donar versemblança a la història? Per aquella època, el metge escocès estudiava a la prestigiosa Escola de Medicina d'Edimburg, on devia conèixer molts d'aquests treballs.

El vertader Frankenstein

Xavier Duran, escriptor i periodista científic

Qui va inspirar a Mary Shelley

el personatge

del doctor Frankenstein?

Segons un article publicat

recentment per un

investigador anglès,

va ser un prestigiós metge

escocès del segle XVIII:

James Lind.

Però, com van arribar les experiències de Lind a coneixement de Mary Shelley? Ella tenia, com el seu pare, William Godwin, i com el seu marit, el poeta Percy B. Shelley, formació científica i un gran interès per les novetats que aportaven els investigadors. A les llargues tertúlies que Mary, Percy i el seu amic Lord Byron varen mantenir l'estiu del 1816 vora el llac Lemán, a Ginebra, els darrers avenços hi van estar presents. Era Percy Shelley qui n'estava al corrent i els explicava.

I com va conèixer el poeta aquestes novetats? Sembla que James Lind, ja retirat, va fascinar un joveníssim Percy Shelley quan aquest anava a escola a Eton explicant-li descobriments científics i aventures molt diverses. Els experiments amb electricitat varen arribar a Mary Shelley a través del seu marit. Per cert, que el metge escocès havia estat cirurgià de la marina anglesa i va descobrir que administrant cítrics als mariners aquests tenien menys probabilitats de patir escorbut. Malauradament, el Govern britànic no va prestar atenció a la seva investigació.

Segons Goulding, doncs, James Lind seria la figura real d'on hauria sorgit el personatge del doctor Frankenstein. Gràcies al seu estil didàctic, les històries científiques varen quedar gravades en Percy Shelley i, a través d'ell, degueren arribar a Mary. Tot plegat va ajudar a fer sorgir una novel·la que, malgrat la frivolització que ha patit posteriorment, sobretot en certes versions cinematogràfiques, és un dels exemples més brillants i rigorosos de l'alarma que produïa, en aquella època, la possibilitat que la ciència avancés sense deturador.

AHCB

La vida a les ciutats medievals

Les ciutats catalanes, com la majoria de ciutats mediterrànies del seu temps, eren menestrals i mercantils. Ciutats en obres, emmurallades i plenes d'activitats, olors i colors.

Durant els primers temps medievals les ciutats cristianes de l'Europa Occidental s'havien vist molt reduïdes, només tenien certa vida urbana les seus episcopals i les viles on residien els reis o els senyors preeminents. El pes de l'economia i les bases del poder es recolzaven en la possessió de terres i en el domini d'aquestes terres i dels camperols. Certament no era aquest el cas del món andalusí, on la vida urbana era intensa.

Va ser a partir del segle XI que alguns nuclis varen anar creixent en nombre d'habitants i en espai urbanitzat, donant cabuda a una diversitat de tasques artesanals cada cop més especialitzades, a un mercat d'intercanvi, a un ambient i a una mentalitat urbana. Aquestes ciutats, a més, adquirien uns estatus de llibertat i un grau important d'autogovern en el si de la societat feudal. Tot i que les ciutats adquirien aquesta llibertat, hem d'entendre el pacte establert entre la naixent burgesia i la monarquia com un pacte de tipus feudal, dins del ventall de pactes privats i de privilegis de grup tan característics de la societat feudal.

Als Països Catalans la ciutat que havia crescut més era Barcelona, seguida per Perpinyà, Lleida i Girona; la incorporació a la corona catalanoaragonesa de dues importants urbs islàmiques, la Ciutat de Mallorca i València, contribuïren sens dubte a donar un to més urbà; però tot i l'expansió comercial i marítima del segle XIV, el context continuava essent essencialment agrari.

Les nostres ciutats, com la majoria de ciutats mediterrànies del seu temps, eren menestrals i mercantils, però encara mantenien certs trets de les societats

agràries, lligades a la producció de cereals i de vi, aliments bàsics de la població, que podien escassejar per culpa de les adversitats climàtiques, tan característiques de les nostres terres.

Les ciutats, sempre closes dins del recinte emmurallat, creixien a mesura que s'hi agregaven burgs, viles noves o ravals, i entorn d'ells noves muralles. Aquests nuclis s'omplien de forasters vinguts sobretot de la ruralia cercant millors condicions de vida. Dins del clos emmurallat els carrers eren estrets i tortuosos, empetitits per pedrissos, taules i taulells que embarassen el pas dels vianants. L'ambient general era d'una gran activitat, arreu es veia el tragí de pedres, la febre constructora no s'aturà durant els darrers segles medievals. Bona part de les ciutats, durant el segle XIV i inicis del següent, estaven en obres, empedrant carrers, edificant catedrals, esglésies i monestirs, obrint places per fer-hi mercats i borns, construint llotges per als mercaders, cases gremials, molins drapers, hospitals, veient com creixien els ravals fora dels murs, com es bastien drassanes i s'ampliaven les zones portuàries a les ciutats properes al mar.

Amb el creixement de les viles i ciutats emmurallades, la major part dels vilatans i ciutadans vivien en cases petites i fosques. No ens ha d'estranyar, doncs, que bona part de la vida de cada dia transcorregués a l'aire lliure; els menestrals treballaven a les entrades de les cases i ben sovint portaven la feina al carrer, les mestresses de casa filaven al pedrís i allà socialitzaven els infants; els carrers eren l'escenari de les joies i dels dols, llocs de reunió i de transmissió, no solament de productes sinó també de coneixement i de confidències.

Va ser especialment en els darrers segles medievals que hi hagué un canvi de formes de vida i de mentalitats; les ciutats esdevenien cada cop més urbanes. Hi havia com a prioritat la defensa, com es veu per la construcció de les muralles que protegeixen, delimiten i tanquen l'espai que separava la zona de cases apilades de les hortes que fornien els seus habitants; també es tenia cura de l'aspecte de la ciutat obrint-hi places, empedrant carrers i embellint

els monuments. L'escenari de la vida del poble urbà era sovint el carrer, on es produïen manifestacions públiques diverses. Les autoritats ordenaven la vida al carrer i els pregoners feien saber les prohibicions i les informacions a so de trompeta.

A la ciutat medieval tot entrava pels sentits, els símbols visibles i els missatges orals arribaven a la majoria il·letrada. Als mercats, a les esglésies, a les fonts, i fins i tot al voltant de les forques, s'hi aplegaven colles de badocs, gent senzilla que estava disposada a meravellar-se per tot.

Entre d'altres novetats, a finals del segle XIV, es feren, o es procuraren fer, rellotges públics. Tenim l'exemple del de Perpinyà, al palau reial; o la proposta dels jurats de València per construir-ne un, refusada pel rei Pere el Cerimoniós, ja que "campanes no les ha hom sinó en esgleyes o en palaus de reys"; i també la construcció de la campana de les hores de la ciutat de Barcelona, costejada pel municipi però emplaçada finalment a la Seu, entre d'altres. A les darreries d'aquell segle, els ciutadans ja no havien de mirar el sol per saber la marxa del temps, ni s'ocupaven massa de les hores canòniques que regien la vida de parròquies i convents, ells feien tocar les hores civils amb un rellotge manual que esdevenia símbol de la vida urbana.

Molts menestrals treien bona part de l'any la feina al carrer, on confeccionen els objectes que ells mateixos, o llurs mullers o fills, venien, mostrant-los sovint a la via pública en taulells i penjadors que protegien de la pluja o del sol amb veles. Això dificultava el pas de persones, carros i cavalls pels carrers. Les autoritats limitaven les zones per les quals podien passar bèsties de bast, és a dir que tenim ja al segle XIV carrers només per vianants; d'altra banda miraven de controlar la instal·lació de taulells fora dels portals de les cases d'artesans i botiguers, si bé sovint no ho aconseguien. Alguns menestrals feien veure de lluny els símbols de llurs oficis; les tavernes, hostals i altres cases on es venia vi lluien, almenys a Barcelona des del segle XIV, per ordre dels consellers, un ram sobre el portal.

Dalt, un sastre representat en una miniatura del segle XV. Sobre aquestes línies, la juderia valenciana al pla de Tosca, del 1764.

L'escenari de la vida del poble urbà era sovint el carrer, on es produïen manifestacions públiques diverses. Les autoritats ordenaven la vida al carrer i els pregoners feien saber les prohibicions i les informacions a so de trompeta. La ciutat medieval entrava pels sentits, els símbols visibles i els missatges orals arribaven a la majoria il·litrada.

Els mercats s'estenien per les places i pels carrers de la ciutat en parades improvisades, cada cosa es venia al seu lloc: la plaça del Blat, la del Mill, la de les Cols, de les Cireres, la de l'Oli, la del Vi, la de la Palla, la de la Llana..., assenyalaven els espais dels mercats corresponents; els dies feiners, ja de bon matí, s'omplien de gent, de crits, de colors i olors.

A migdia es desmuntaven les parades del mercat i quedava només la brutícia

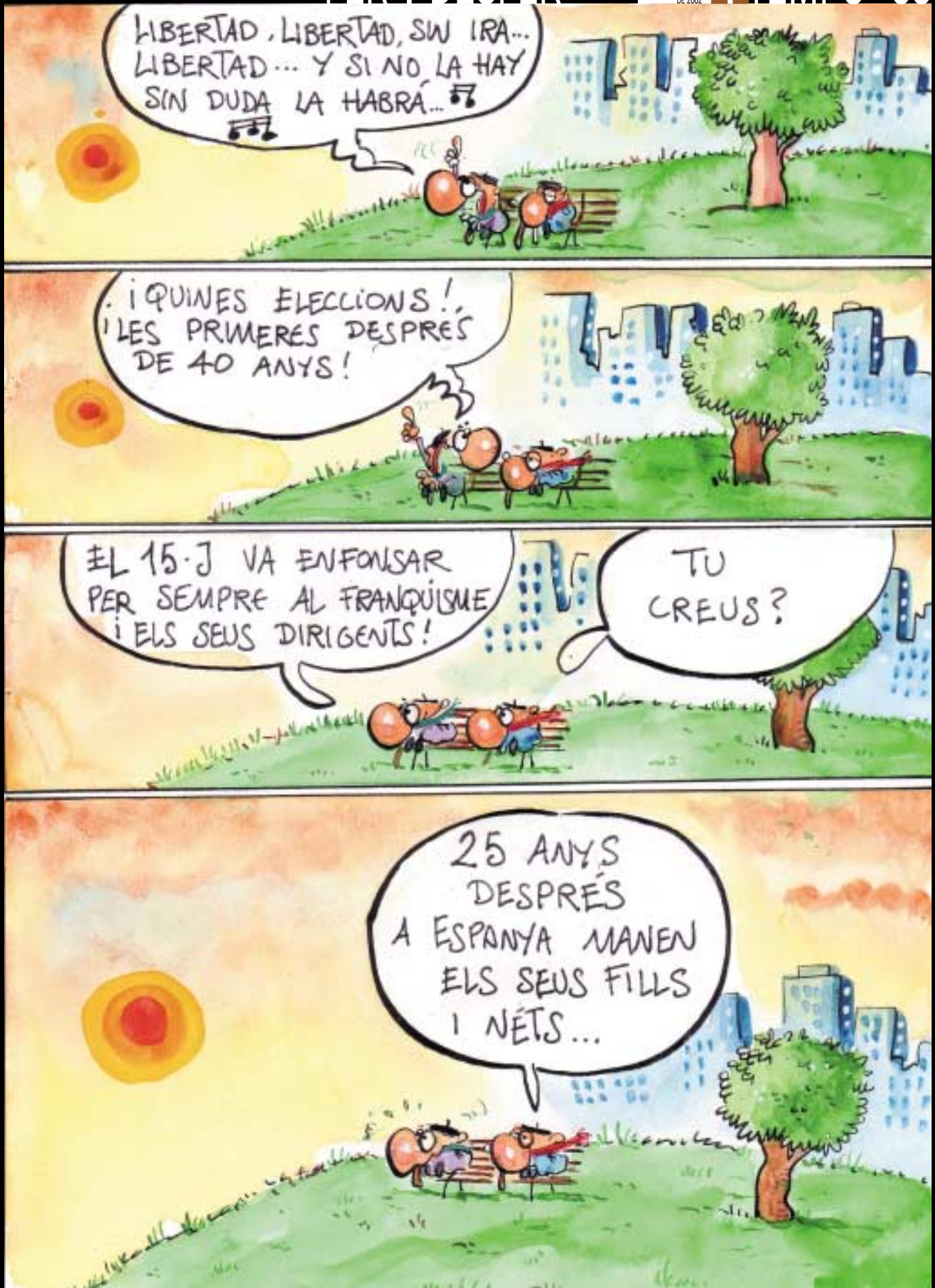
a terra que les veïnes, de mala gana, havien de netejar.

Qualsevol esdeveniment extraordinari podia anar acompanyat de desfilades, torneigs, cavalcades o altres actes festius, més o menys organitzats per la ciutat. Se celebraven entrades de reis o d'altres personatges importants, notícies de victòries militars, arribades de relíquies, casaments o naixements de prínceps, fins i tot els enterraments estaven revestits d'una gran pompa. També hi havia festes de caire més popular i espontani, les característiques de les expressions festives populars al carrer es poden concretar en fogueres, enramades, música i dansa. La gent anava amb els seus millors vestits, es demanava per mitjà d'un pregó que per algunes festes senyalades tothom es treïes el dol, perquè l'ambient dels carrers respirés alegria. Les festes tenien un caràcter molt vistós i solemne, les fogueres o alimares eren símbol de gran alegria, s'encenien dalt dels campanars i de les muralles per celebrar victòries o vingudes de personatges importants.

L'Església durant els segles medievals també intervingué per fer-se seva la festa al carrer, algunes manifestacions populars se sintetitzaren en les processons; especialment important esdevingué la del Corpus, que va intentar aglutinar una colla de manifestacions culturals populars i cristianitzar-les: entremesos, enramades, focs, música, teatre, dansa, gent disfressada d'àngels i diables, animals fantàstics de cartró, feien acte de presència als carrers i a les esglésies.

A sol post es tancaven les portes de la ciutat, que restava fosca i closa en si mateixa; també es tancaven les portes foranes de les cases, que acostumaven a estar obertes durant el dia, però de nit només restaven obertes les portes del bordell. Els carrers quedaven silenciosos i buits, si bé a les matinades de primavera i d'estiu es podia sentir de tant en tant, ací i allà, algun grup de joves que amb els seus instruments tocaven i cantaven albaes sota la finestra d'alguna noia, o cridaven impropis davant la porta d'algú.

Teresa Vinyoles i Vidal

Les primeres eleccions de la democràcia

“En el dia d’avui, derrotades les forces faccioses, la democràcia ha assolit els seus primers objectius”, deia una pintada en un carrer de Catalunya aquell 15 de juny.

Feria poc més d’un any i mig que Franco s’havia mort al llit i que Espanya vivia sota la monarquia coronada de Joan Carles I. Des d’aleshores el país afrontava una situació d’ebullició social i política com s’ha produït en molts pocs moments de la nostra contemporaneïtat. L’any 1976 va ser especialment tens: les manifestacions barcelonines del mes de març havien estat durament reprimides, i no havien mancat situacions de violència extrema a Vitòria i a Montejurra, amb morts i ferits. El règim monàrquic anava directe cap a un cul-de-sac si el Govern seguia en mans d’un dels representants del franquisme més dur i pur: Carlos Arias Navarro, un president de govern nomenat per Franco i que havia iniciat la carrera política com a fiscal als consells de guerra formats a Màlaga, en plena guerra civil. El recanvi en la persona d’Adolfo Suárez, nomenat president de govern a començaments de juliol de 1976, obria la via reformista encaminada a configurar un sistema constitucional, homologable al que existia en les democràcies liberals europees. Suárez representava un dels sectors més intel·ligents del franquisme, conscients que l’única via de futur per evitar una fractura social era la reforma política que dismantellés les institucions de la dictadura, i alhora posseïa suficient pedigrí franquista perquè no esverés els sectors més conservadors de la societat espanyola.

Des de la celebració del referèndum per a la reforma política, esdevingut el 15 de desembre de 1976, era clar que el fran-

quisme institucional –molt menys el sociològic– tenia els dies comptats. És cert que calia vèncer reticències de sectors de l’exèrcit –encara hi havia alguns generals que havien fet la guerra–, que consideraven una traïció el retorn a la caduca democràcia liberal. Però la desmoralització generada per la mort de Franco en les files franquistes, la manca d’un home amb prou consens per aconseguir vertebrar-les, el marc internacional hostil –l’any abans havien desaparegut les dictadures a Portugal i Grècia– i la voluntat reformista de molts sectors socials i polítics, tradicionalment identificats amb el franquisme, foren elements suficients perquè s’iniciés un camí de no retorn. El 15 de juny de 1977, 41 anys, tres mesos i trenta dies després de les darreres eleccions democràtiques a l’estat espanyol, es realitzaven els primers comicis generals de la monarquia restaurada.

La Catalunya predemocràtica. Al Principat de Catalunya el procés que s’havia viscut des de la mort de Franco havia estat determinat per un activisme sense precedents que afectà tant el conjunt de l’oposició que a poc a poc va anar sortint de la clandestinitat, com nombrosos sectors de la població que consideraven que necessàriament la mort de Franco havia de tancar un període de terror i d’excepció que havia durat massa temps. Cal recordar que poques setmanes abans de la mort de Franco s’havien produït els darrers afusellaments del franquisme, que tancaven el període històric de la ma-

teixa manera amb què s'havia començat. A partir d'aquest moment, l'Assemblea de Catalunya –l'organisme unitari que des de 1971 aplegava partits polítics, organitzacions sindicals i entitats ciutadanes de tota mena– inicià una important mobilització política a l'entorn de la reivindicació de la “llibertat, amnistia i estatut d'autonomia”, que havia assolit un ampli consens social. Els partits polítics clandestins havien constituït el 23 de desembre de 1975 el Consell de Forces Polítiques de Catalunya, format per onze partits de centre, centre-esquerra i esquerra –des de la Convergència Democràtica i l'Esquerra Democràtica fins al PSUC i el PSAN, passant pel Partit Carlí i els socialistes–, que defensava un programa rupturista, basat en la formació d'un govern provisional de la Generalitat. Mentrestant, des del seu exili de Saint Martin-le-Beau, el president de la Generalitat republicana, Josep Tarradellas, desplegà una enorme activitat encaminada a representar un important paper en la nova etapa històrica que estava a punt d'iniciar-se. Com a contrapunt, les forces de l'esquerra radical, els nombrosos grups ma-
oistes, trotskistes, consellistes –alguns

dels quals, amb una militància nombrosa i molt activa– imprimien una dinàmica multicolor a la política, i semblaven disposats poc menys que a iniciar un període transitori cap a la revolució socialista.

Amb totes les seves contradiccions, l'any 1976 va viure els primers mítings més o menys tolerats que se celebraven des de la guerra civil: el mes de maig el PSUC reuní unes 10.000 persones a Terrassa, i el mes següent eren els socialistes del sector que animava Reventós els qui n'aplegaven 15.000 al Palau d'Esports de Barcelona. La festa de Sant Jordi d'aquell any, que va coincidir amb l'aparició del diari *Avui*, va ser també un esclat a favor de l'autonomia de Catalunya, i el moviment feminista assentava les bases amb la celebració de les Jornades Catalanes de la Dona, tingudes al mes de maig. L'ebullició afectava, naturalment, el moviment obrer, que des de començament d'any protagonitzava nombroses vagues i actes reivindicatius. I la festa de l'Onze de Setembre d'aquell any, que per primera vegada des de la Guerra Civil es va poder celebrar a Sant Boi de Llobregat, va ser un clam a favor de l'autonomia de Catalunya, que el nou Govern Suárez volia

Dalt, míting conjunt de Convergència Democràtica de Catalunya (CDC) i Esquerra Democràtica de Catalunya (EDC), al Palau Municipal dels Esports de Barcelona el 15 d'abril de 1977. A la pàgina següent, i d'esquerra a dreta, alguns dels participants en un acte del Pacte Democràtic davant les primeres eleccions legislatives: Josep Verde, Jordi Pujol, Miquel Roca i Ramon Trias Fargas.

La campanya electoral fou d'una intensitat extraordinària. Els mítings s'omplien fins a la bandera.

neutralitzar amb la constitució d'una "Comisión para el Régimen Especial de Cataluña", que presidí Federico Mayor Zaragoza i que féu una proposta de descentralització administrativa que passava per la formació d'un "Consejo Regional".

Quan el 15 de desembre de 1976 se celebrà el referèndum de la reforma política, a Catalunya es produí una abstenció d'un 26%, una mica per damunt del conjunt espanyol, però que evidenciava el fracàs de la campanya abstencionista que havia portat a terme l'oposició democràtica. A partir d'aquest moment l'oposició es va plantejar d'abandonar la ruptura i anar acceptant progressivament les propostes reformistes de Suárez. Sobretot quan el gener de 1977 aquestes amenaçaven de saltar pels aires, arran dels esdeveniments de Madrid: la matança dels advocats laboralistes del carrer d'Atocha va coincidir amb el segrest per part dels GRAPO del general Emilio Villaescusa, president del Consell Suprem de Justícia Militar, quan els GRAPO tenien detingut també el president del Consell d'Estat, Antonio María de Oriol y Urquijo.

L'alliberament dels segrestats i la serenitat amb què el PCE va afrontar la matança d'Atocha (els assassinats militaven en el PCE) varen impulsar Suárez a plantejar-se la celebració d'eleccions generals, bon punt les negociacions entre el Govern i la plataforma d'organismes democràtics, que s'havia constituït a Madrid el 23 d'octubre de 1976, varen avan-

çar suficientment. El 15 d'abril de 1977 Suárez convocava eleccions generals pel dia 15 de juny. Una setmana abans, el Dissabte Sant, dia 9 d'abril, el Govern havia legalitzat el PCE, i el 3 de maig ho seria el seu homònim català, el PSUC.

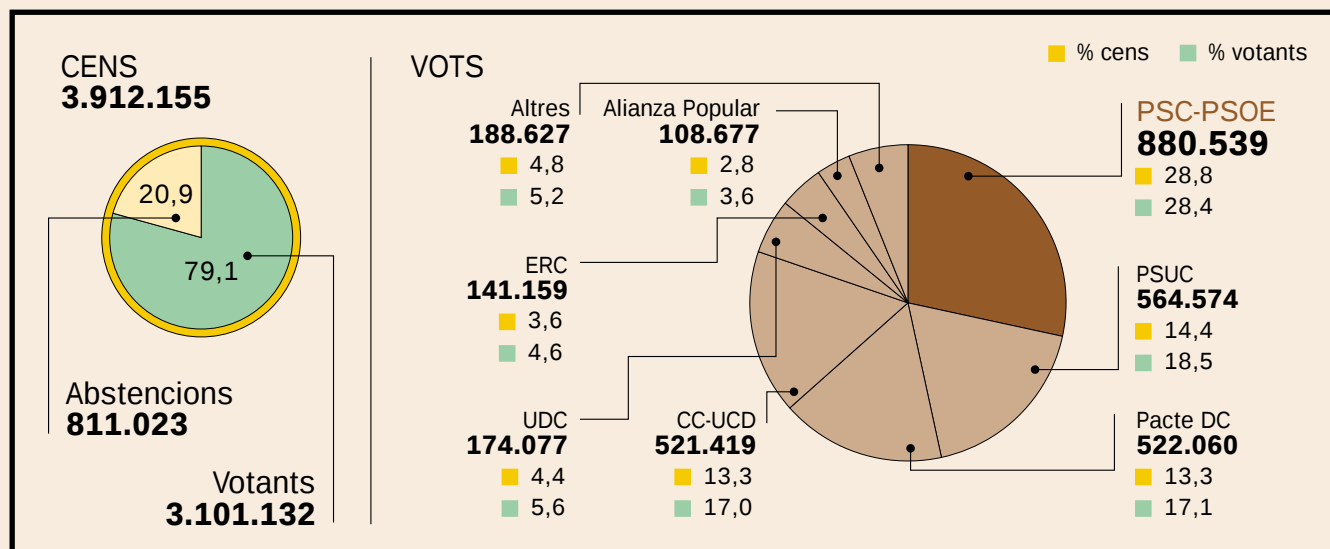
A votar. Amb l'anunci de les eleccions, ben aviat es varen posar en funcionament totes les estratègies electorals possibles. La majoria dels partits, excepte els republicans i l'esquerra revolucionària, havien estat legalitzats. I el país afrontava la seva primera experiència electoral des de feia molts anys. Ningú no sabia què podria passar. Els socialistes, dividits en tres formacions diferenciades –els partidaris de Reventós, de Pallach i la Federació Catalana del PSOE de Triginer– no varen aconseguir arribar a un acord unànime i només el PSC (Congrés) de Reventós i el PSOE varen constituir una llista electoral que tenia per denominació Socialistes de Catalunya. El PSC (Reagrupament) de Pallach –mort de manera sobtada el mes de gener– es va coalitzar amb la Convergència Democràtica per formar la candidatura, considerada de centre-esquerra, Pacte Democràtic per Catalunya. La Unió Democràtica de Catalunya, per la seva banda, es va presentar en solitari, talment com el PSUC, la candidatura comunista. El partit que Suárez va organitzar poc abans de les eleccions es presentava sota la denominació de Centristes de Catalunya-UCD, men-

tre que la dreta franquista ofería la seva proposta amb les sigles d'Aliança Popular, com a la resta de l'estat. La candidatura més sorprenent va ser la del maoista Partit del Treball amb una encara il·legal Esquerra Republicana de Catalunya, que tenia com a cap de llista Heribert Barre-ra. L'esquerra de l'esquerra presentava també candidatures, com el Front per a la Unitat dels Treballadors, que agrupava la LCR, el POUM i la OIC, o la Candidatura per a la Unitat Popular del Socialisme, que vertebrava el Moviment Comunista.

La campanya electoral va adquirir una intensitat extraordinària. Els mítings s'omplien fins a la bandera. A Catalunya, com a la resta dels Països Catalans i de l'estat, la ciutadania –estàvem a punt de passar de súbdits a ciutadans– estava delerosa per escoltar les propostes i les ofertes que realitzaven els diferents partits polítics i per veure de prop les cares dels nous polítics. S'omplien places de braus i en les oratòries dels mítings i dels discursos es diferenciaven les habilitats de la vella guàrdia procedent de la guerra, que havia conservat les seves habilitats, amb els improvisats oradors que sovint eren incapaços de pronunciar quatre paraules seguides sense llegir-les amb el paper davant. A desgrat de totes les limitacions, s'estrenaven noves llibertats.

El resultat final a Catalunya va ser inapel·lable. Com deia una pintada on es donaven a conèixer els primers resultats electorals, i que traduïm del castellà: "En el dia d'avui, derrotades les forces faccioses, la democràcia ha assolit els seus primers objectius." La coalició socialista era la llista més votada, amb el 28,4% dels votants, seguida pel PSUC, amb el 18,2%, i el Pacte Democràtic, amb un 16,8%. La quarta força electoral era per la UCD de Suárez, que quedava una mica per sota del Pacte Democràtic. Molt lluny, els democratacristians assolien el 5,6%, l'ERC el 4,5 i la dreta franquista el 3,5%. La resta de formacions no assolí representació parlamentària. Al Senat la victòria a totes les circumscripcions de la coalició d'esquerres Entesa dels Catalans va ser espectacular. El franquisme s'enterrava i s'obria per al país una nova etapa històrica, no exempta d'incerteses.

Resultats a Catalunya

Diputats electes per circumscripcions

■ BARCELONA (35)

PSC-PSOE

Andreu Abelló, Josep
Busquets Bragulat, Juli
Cigarrán Rodil, Carlos
Fuertes Fuertes, Luis
Guerra Fontana, Rodolf
Martín Toval, Eduardo
Mata Garriga, Marta Àngela
Obiols Germà, Josep Maria
Ramos Molins, Francesc
Reventós Carner, Joan
Triginer Fernández, Josep Maria

PSUC

Calvet Puig, Maria Dolors
García Sánchez, Cipriano
Gutiérrez Díaz, Antoni
López Raimundo, Gregorio
Núñez González, Miguel
Ramos Camarero, Juan
Riera Mercader, Josep M.
Solé Tura, Jordi

PACTE DEMOCRÀTIC PER CATALUNYA

Alavedra Moner, Marià
Parera Calle, Àngel Manuel
Pujol Soley, Jordi
Roca Junyent, Miquel
Trías Fargas, Ramon
Verde Aldea, Josep

CC-UCD

Capdevila Cardona, Vicente
Espineta Chanco, José
Güell de Setmenat, Carlos
Jiménez de Parga, Manuel
Moreta Amat, Marcel·lí
Ramírez Heredia, Juan de Dios
Sentís Anfruns, Carles

UDC

Cañellas Balcells, Anton

ALIANZA POPULAR

López Rodó, Laureano

ERC

Barrera Costa, Heribert

■ TARRAGONA (5)

CC-UCD

Faura Sanmartín, Antoni
Sabater Escudé, Joan

PSC-PSOE

Vidal Riembau, Josep

PACTE DEMOCRÀTIC PER CATALUNYA

Sendra Navarro, Josep

PSUC

Solé Barberà, Josep

■ LLEIDA (4)

CC-UCD

De Sàrraga Gómez, Manuel

PSC-PSOE

Lorda Alaiz, Felipe

PACTE DEMOCRÀTIC PER CATALUNYA

Arana Pelegrí, Joaquim
Pau Pernu, Josep

■ GIRONA (5)

CC-UCD

Gich Bech de Careda, Joan

PSC-PSOE

Lajo Pérez, Rosina
Lluch Martín, Ernest

PACTE DEMOCRÀTIC PER CATALUNYA

Paredes Hernández, Joan
Sala Canadell, Ramon

Senadors catalans electes per circumscripcions

■ BARCELONA

Benet Morell, Josep
Candel Tortajada, Francesc
Cirici Pellicer, Alexandre
Xirinacs Damians, Lluís M.

Entesa dels Catalans
Entesa dels Catalans
Entesa dels Catalans
Agrupació d'electors

vots

1.328.607
1.263.669
1.198.256
550.678

■ LLEIDA

Audet Puncernau, Rossend
Ball Armengol, Josep
Solé Sabarís, Felip
Rubies Garrofé, Maria

Entesa dels Catalans
Entesa dels Catalans
Entesa dels Catalans
CDC

vots

78.581
71.081
64.535
55.010

■ TARRAGONA

Baixeras Sastre, Josep A.
Martí Massagué, Carles
Subirats Piñana, Josep
Casals Parral, Emili

Entesa dels Catalana
Entesa dels Catalans
Entesa dels Catalans
UCD

vots

127.792
123.377
120.779
70.222

■ GIRONA

Sobrequés Callicó, Jaume
Sunyer Aymerich, Salvador
Portabella Ràfols, Pere
Ferrer Gironès, Francesc

Entesa dels Catalans
Entesa dels Catalans
Entesa dels Catalans
CDC

vots

108.568
107.519
103.842
71.389

EFE

L'estrena democràtica al País Valencià

**El triomf de les grans
forces estatals
i el fracàs nacionalista
per manca
d'articulació marcaren
els resultats de les
primeres eleccions
democràtiques,
el 15 de juny d'ara fa
vint-i-cinc anys,
al País Valencià.**

Com a tot arreu de l'estat, els valencians que ho desitjaren acudiren a les urnes el 15 de juny de 1977 convocats a les primeres eleccions lliures des de feia ni més ni menys que 41 anys. L'estat de dret tornava a ser una realitat, independentment que adoptara la forma de democràcia burgesa, representativa, estructurada per partits, etc.

Des de la mort de Franco, tot i que aquest haguera deixat tot *atado y bien atado* abans d'anar a parar a la seua piràmide faraònica en forma de creu al Valle de los Caídos, s'havia encetat un camí vers la recuperació de la democràcia a l'estil occidental. Hi va haver, però, intents d'entrebancar el procés protagonitzats per l'anomenat búnquer, denominació amb la qual s'englobava els residus franquistes en

la vida política –i que, satíricament, es batejà al País Valencià com a “búnquer barraqueta”, en referència a les connotacions folclòriques que adoptà–, uns residus que si bé eren poc nombrosos no deixaven de tenir incidència i continuaren amb la línia de la dictadura: recurs continu a la violència, la demagògia, la paranoia, etc. La pressió d'aquests sectors es va concretar en la formació del Govern d'Arias Navarro.

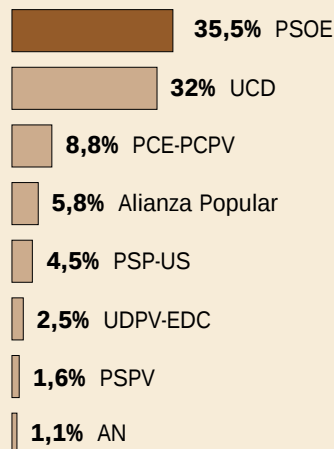
Però l'organització de l'oposició prompte demostrà la seua capacitat. Tot i que no és moment de parlar de la seua trajectòria, el fet és que a les primeries de 1975, quan el dictador ja olorava a ciri, es constituí una junta democràtica que considerava el fet valencià com a nacionalitat històrica i que es va plasmar en la Plataforma Unitària Valenciana, que engolia bona part de l'oposició clandestina. Així, van organitzar una sèrie de reunions com ara les tingudes al col·legi Escolapis, al despatx de Vicent Ventura i a Alaquàs. A aquesta, només hi van acudir deu persones, que van caure en mans de la policia; eren els coneguts com “els 10 d'Alaquàs”.

La força de l'oposició i del seu poder de convocatòria es demostrà en les successives manifestacions convocades tot i el poder d'intimidació desplegat per les forces d'ordre públic. Amb tot, per poder articular millor el moviment d'oposició, es conformà el Consell Democràtic del País Valencià, que desembocaria en la Taula de Forces Polítiques i Sindicals del País Valencià. El seu programa se sintetitzà en la trilogia “llibertat, amnistia, estatut d'autonomia”, repetit fins la sacietat en cada acte públic. D'aquesta manera, el nostre país va veure la major manifestació des dels temps republicans.

Els crits del carrer es van traslladar a les urnes el 15 de desembre de 1976, amb motiu del referèndum sobre la reforma política. Els resultats no deixaven lloc a dubtes: la població valenciana es decantà a favor de les transformacions polítiques amb un aclaparador 97,6%, el que significava 1.763.685 vots enfront dels 43.650 negatius, només un 2,4% dels sufragis. Encara que les abstencions arribaren a 305.926, els

vots en blanc foren 48.053 i els nuls van sumar 16.804 (amb les conseqüents anècdotes com ara introduir dintre del sobre un gripau, que anà a parar a l'urna), el País Valencià deixà clar les seues ànsies de canvi.

Només calia comprovar quines eren les tendències que els valencians volien com a representatives. Així, en les eleccions del 15 de juny de 1977 –quan encara hi havia partits il·legals o acabats de legalitzar–, el resultat electoral va ser el següent:

Aquest resultat, sempre sota els mecanismes de la llei d'Hont i la penalització als partits que no superaven el percentatge exigít de sufragis i que els deixava fora de representació, es traduí en:

La lectura d'aquests resultats no és difícil d'explicar: les grans formacions

La Plataforma Unitària Valenciana va organitzar reunions als Escolapis, al despatx de Vicent Ventura i a Alaquàs.

A aquesta, només hi van acudir deu persones, les quals va detenir la policia

El “Llibertat, amnistia, estatut d'autonomia” es repetia fins a la sacietat en cada acte públic.

Un clam que encapçalà la més gran manifestació feta al País Valencià des de temps republicans

EL TEMPS

La Taula de Forces Polítiques i Sindicals del País Valencià, entitat sorgida del Consell Democràtic del País Valencià, va aplegar el moviment opositor a la dictadura. Les successives manifestacions ja ho feien preveure: l'esquerra guanyaria les primeres eleccions democràtiques amb escreix.

estatals van rebre gairebé tot el suport electoral, mentre que el fracàs de les forces nacionalistes va deixar en evidència l'escassa articulació del País Valencià. Els tres grans partits sobrepassaren les tres quartes parts dels vots emesos, i, pel que fa a l'opció escollida, l'esquerra triomfava clarament i obtenia més de la meitat dels sufragis, mentre que la dreta moderada no quedava mal parada amb un terç dels vots.

La dreta continuista i el búnquer patiren una desfeta històrica que es traduïa en el rebuig generalitzat dels ciutadans del País Valencià a una possible involució.

Les raons del fracàs del nacionalisme valencià també són prou evidents: d'una banda, el mateix component dels partits d'esquerra, una *intelligentsia* provinent o formada a la universitat que li donava un tarannà teòric que havia sabut aglutinar el corrent nacionalista. A més, durant l'etapa final —que

La lectura electoral no és difícil: les grans formacions estatals van rebre gairebé tot el suport electoral, mentre que el fracàs de les forces nacionalistes va deixar en evidència l'escassa articulació del País Valencià. Els tres grans partits sobrepassaren les tres quartes parts dels vots emesos

Representants electes per circumscripcions al País Valencià

■ ALACANT

PSOE

- García Miralles, Antonio
- Fuster Pérez, Joaquín
- Cruaños Molina, Asunción
- Sabater Llorens, Inmaculada
- Andugar Ruiz, Joaquín

UCD

- Gamir Casares, Luis
- Zaragoza Gomis, Francisco
- Galant Ruiz, Joaquín
- Barceló Rodríguez, José Luis
- Calpena Jiménez, Roque

PCE-PCPV

- Bravo Castells, Pilar

PSPV-US

- Bevià Pastor, José Vicente

INDEPENDENTS

- Navarro Mateo, José Vicente

■ CASTELLÓ

PSOE

- Sotillo Martí, Antonio
- Pla Pechoviento, Palmira
- Fenollosa Alcaide, Ernesto
- Marco Soler, Enrique
- Flors Goterris, Fernando

UCD

- Monsonís Domingo, Enrique
- Beltrán Sanz, Enrique
- Farnós Gandía, Joaquín

CIC

- Ortí Bordás, José Miguel

■ VALÈNCIA

PSOE

- Albiñana Olmo, Josep Lluís
- Castellar Ferrer, Jaime
- Ruiz Mendoza, Joaquín
- Sapena Granell, Enric
- Bisbal Iborra, Enrique
- Santolaya Jueas, Manuel
- Pastor Marco, Juan Bautista
- Martínez Amutio, Justo
- Moragues Bartó, Salvador
- Ruiz Ramírez, José María

UCD

- Attard Alonso, Emilio
- Burguera Escrivà, Francesc de P.
- Muñoz Peirats, Joaquín
- Máximo Aguirre de Hoz, F. J.
- Pin Arboledas, José Ramón
- Noguera de Roig, José Antonio

PCE-PCPV

- Bono Martínez, Emèrit

PSP-US

- Sánchez Ayuso, Manuel

- Diputat

- Senador

semblava interminable— del franquisme l'acció sindical va influir sobre les classes treballadores, tot i que aquestes optaren per la moderació plasmada en el discurs modernitzador del PCE-PCPV.

Queda per saber el comportament electoral dels grups no legalitzats com ara el PCE-ml. Però l'eslogan “el País Valencià serà d'esquerres o no serà” també degué influir-hi de manera important.

La dreta provinent del franquisme, tant la que intentava pujar al tren dels nous temps —això vindria després— com el sector irreconciliable amb la realitat d'un estat democràtic, van patir una ensostrada terrible.

Ricard Camil Torres

EL TEMPS

Cines Babel
Cines Albatros

Cines Babel

MIENTRAS HAYA HOMBRÉS

Dirigida per John McKay

Amb Andie MacDowell, Imelda Staunton, Anna Chancellor...

Si presentes aquesta butlleta tindràs el següent preu especial:

Si ets subscriptor d'EL TEMPS:
3,61€ tota la setmana.
(cal acompanyar justificant de pagament)

Si ets lector d'EL TEMPS:
3,61 € de dilluns a dijous

Vicente Sancho Tello, 10. VALÈNCIA

La immersió a la realitat reformista de Balears

Moltes il·lusions i esperances esvaïdes foren el resultat de les primeres eleccions democràtiques a Balears. UCD i PSOE s'ensenyorien de la política illenca.

UCD i PSOE. Ningú més no obtingué representació i ni tan sols s'hi va acostar. La victòria de la dreta balear va ser aclaparadora, però els socialistes aguantaren l'envestida. La resta quedà entre tocat i liquidat. Aquells resultats tallaren de soca-rel els somnis covats entre 1975 i 1976. L'esquerra radical s'esvaïa. El nacionalisme, enfrontat, fracassava. L'ultradreta, agranada. Triomfaven amb rotunditat els dos partits que representaven la reforma, els quals protagonitzaren després (1977-1978) l'inici del procés autonòmic que, al capdavant, desembocà en el primer ens d'autogovern, el Consell General Interinsular (1978) i, finalment (1983), en la instauració autonòmica.

Efervescència. Des de la mort de Franco, el panorama polític illenc comença a entrar ràpidament en ebullició. Fins aleshores no hi havia pròpiament estructures polítiques oposidores, al marge del PCE. Hi havia, sí, grupuscles, moltes sigles, però amb poca o nul·la implantació. Només el PCE tenia presència prou considerable per ser catalogat d'oposició real. De fet, el PSOE no es va començar a estructurar fins a finals de 1974, i encara de manera bastant curiosa, atès que Fèlix Pons i Emilio Alonso, que no es coneixien, muntaven alhora el mateix partit a Palma. Coses de la clandestinitat.

Pero amb la mort del dictador, l'allau de sigles és imparable. Tothom creia ser, o almenys ho deixava veure, represen-

tant de la "voluntat popular". Davant aquell maremàgnun de grups i partits, a remolc de la resta de l'estat i en sintonia estreta amb el Principat, la constel·lació de forces polítiques antifranquistes intenten crear les plataformes unitàries pròpies. Ho faran, sí, però a la manera enrevessada que la política balear té encara ara com a peculiaritat: la insularització.

Des de gener de 1976 es posen en marxa les assemblees democràtiques. Primer la de Menorca. Després la mallorquina. Més tard l'eivissenca, i no podia faltar tampoc la de Formentera. Es creà, al setembre, una fantasmagòrica Assemblea Democràtica de les Illes Balears, però mai no funcionà en la pràctica. Les divergències en cada assemblea insular, entre els partits, i entre les assemblees per raons insularistes, portaren les estructures teòricament unitàries a un col·lapse absurd i absolut. A una inoperància patètica que es va fer ostensible amb la incompresió que aquest guirigall despertava a la resta d'entitats unitàries de l'estat. Els representants insulars mai no tengueren cap protagonisme. Aquesta feblesa manifesta va fer que s'anassin esvaint de la realitat les assemblees, i a finals d'any partits com el PSOE literalment prescindien del que digués o fes cadascuna de les quatre assemblees. Era la constatació que la desitjada –si més no hipòcritament– unitat era un somni impossible. En paraules del representant del PSOE, Fèlix Pons, en una reunió de l'assemblea mallorquina: "No ens en-

ganyem, és més important cada partit que no l'assemblea.”

Si impossible es mostrà la col·laboració entre partits opositors, en igual fracàs va acabar l'estructuració de l'acció entre forces opositores dels Països Catalans. Formalment hi va haver moltes reunions, amb més o menys participació. Però la realitat s'havia posat de manifest des del gener de 1976 al Monestir de Cura (Mallorca), quan es reunieren, el dia 31, representants de l'Assemblea Democràtica de Catalunya, del Consell Democràtic del País Valencià i de la Junta Democràtica del País Valencià. Balears, encara sense entitats unitàries, hi aportà representants del PSOE, PSP, PSB, Convergència Socialista i Nacionalista, Grup de Formació Marxista-Leninista, Comissió Organitzadora de l'Assemblea de Menorca i un nombrós grup d'independents. Els prop de cent assistents intentaren consensuar en el document final –en el qual es reclamaven llibertats democràtiques, amnistia, reivindicació genèrica del dret d'autodeterminació, autonomia, etc.– una conceptualització política dels Països Catalans. Impossibile. Únicament pogueren consensuar la constatació que el concepte no era prou arrelat al País Valencià i Catalunya. L'oposició balear, a més, es dividia profundament entre els qui posaven l'èmfasi en el reconeixement previ del dret a l'autodeterminació i els qui el posaven en la consecució democràtica.

Per tant, no hi havia unitat, a Balears, entre els partits per interessos, lògics, partidistes. Tampoc no n'hi havia entorn del concepte polític de Països Catalans. Però és que, en realitat, no n'hi havia en res. Perquè l'esquerra també estava profundament dividida entre PSOE, PCE i la resta –grupuscular–; mentre que el nacionalisme també mostrava evidents símptomes de disputes internes.

Efectivament, durant el 1976 es crea el Partit Socialista de les Illes (PSI, que després serà el PSM-Mallorca, i PSM-Menorca), al mateix temps que diversos grups nacionalistes de dreta o centre van confluïnt en el que serà l'anomenada Unió Autonomista. El líder d'aquesta última formació, Josep Melià i Pericàs, intentà sempre que tot el nacionalisme s'ajuntàs en una sola candidatura electoral

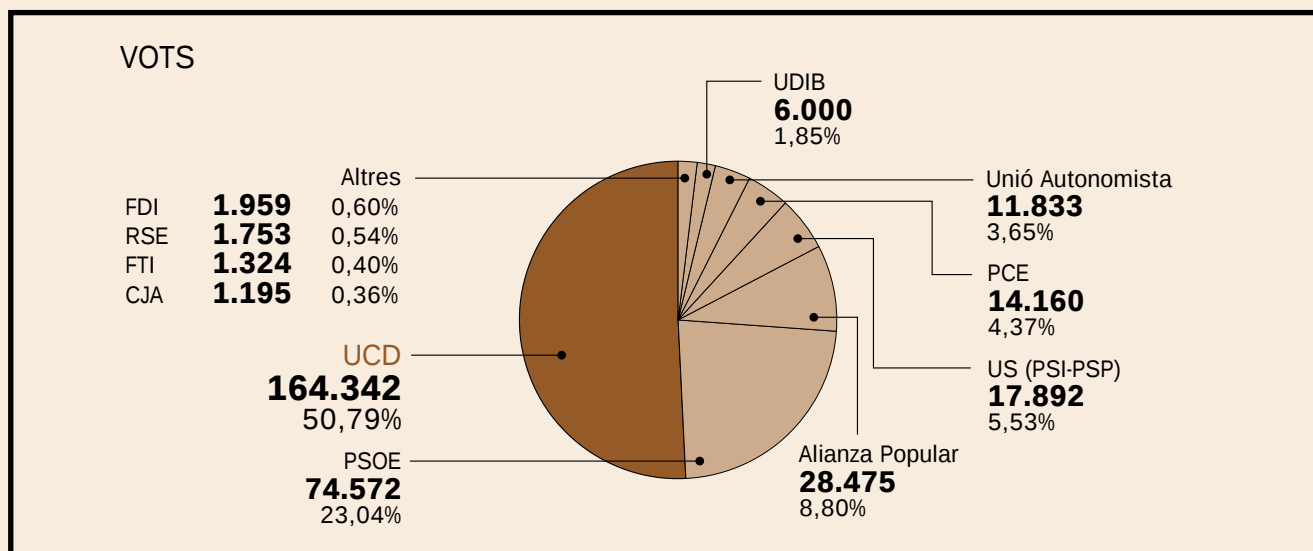

JOAN CELIA

per a les eleccions, que s'endevinaven properes. Missió impossible.

Així, doncs, quan finalizava l'any de l'efervescència, 1976, es palesava que tant l'esquerra com el nacionalisme havien estat incapaços no sols d'ajuntar-se, sinó ni tan sols de coordinar-se. Era inevitable que el nombre de candidatures esquerranes i nacionalistes fos elevat. La dreta, però, prou més espavilada, va sa-

L'any 1976 es va crear el Partit Socialista de les Illes (PSI), que més endavant derivarà en dues formacions: PSM-Mallorca i PSM-Menorca. El nacionalisme va concórrer molt dividit a les urnes.

Resultats a les Illes Balears*Diputats electes*

■ UCD	■ PSOE
Clar, Raimundo	Pons, Fèlix
Rodríguez Mirando, S.	Alonso, Emilio
Duran, Miquel	
Garí, Francesc	

Senadors electes per circumscripcions

■ MALLORCA	vots	■ EIVISSA	vots
Albertí, Jeroni (UCD)	147.149	Matutes, Abel (AP)	8.806
Pérez, Ramiro (UCD)	134.749		
Mora, Manuel (PSOE)	80.698	■ MENORCA	
		De Olives, Guillem (UCD)	9.233

ber reaccionar "llegint" la realitat sociològica illenca amb l'habilitat, o capacitat de comprensió que no tengué l'esquerra ni el nacionalisme. Així, l'estiu de 1976, a instàncies del líder de Codeba (Concurrència Democràtica de Balears), el notari Raimundo Clar, es reuneixen el grup que ell lidera amb Reforma Democràtica, Reforma Social Española, Partido Liberal i Partido Socialdemócrata Balear. Tot i que no hi ha acord de constituir un ens comú, les reunions, no exemptes de tensió, es van produint novament al llarg dels següents mesos. Quan a Madrid es perfila la creació de la Unió de Centre Democràtic, UCD, a Balears tots els grups esmentats, a més d'altres, ja tenien una pràctica de convergència. De fet, des del setembre de 1976 havien arribat a un acord de mínims en el qual expressaven la voluntat de concórrer conjuntament a les eleccions sota el nom de "centre democràtic" que emparàs tothom llevat dels grups "d'inspiració marxista" o d'aquells "que

no tenen prou voluntat democràtica". Cert és que després es produí la creació d'AP, la desaparició de Reforma Democràtica i l'esvaïment de sigles, i l'aparició d'altres, però els protagonistes d'aquells intents de convergència dretana foren els líders que agruparen el centre-dreta amb aparença moderna a les Balears. Si més no, doncs, es constata que la dreta balear, que després entrarà en la UCD estatal, tenia ja voluntat el 1976 de presentar-se unida a les eleccions. Just el contrari del que passava en l'esquerra i en el nacionalisme, que es barallaven per conceptes (Països Catalans), per tàctiques (partits o entitats unitàries), per estratègies (primer democràcia o primer autodeterminació), per ideologies (bregues entre esquerra "moderada" i "radical", entre nacionalisme "catalanista" i nacionalisme "mallorquinista") i, fins i tot, per qüestions personals (com moltes de les crítiques que rebia Josep Melià, per exemple). Amb aquest panorama, imaginar quelcom di-

ferent al que passà en les eleccions era un exercici de voluntarisme o de cegesa política.

Les eleccions. Comença el 1977 i es convoquen eleccions. El panorama de sigles és ric. Molt ric, per dir-ho d'alguna manera. Ningú no s'hi devia aclarir. A Balears hi havia 42 partits diferents, cada un dels quals amb aspiracions de presentar-se a les eleccions. Naturalment, gairebé totes s'esvaeixen. Quan acaba el termini de presentació de candidatures, només en resten 17. No poques, val a dir-ho.

El tema central de la política balear era l'autonomia. Després de moltes reunions, discussions, bregues entre partits, a més de baralles entre representants de cada illa (novament l'aberrant insularisme) i espectacles més o menys patètics, finalment el dia 4 de juny de 1977 UCD, PSOE, UA, PCE, UDIB, FDI, Partit Carlí, US-PSI, el candidat a senador Olives en representació de les forces me-

EL TEMPS / DIARI DE VALENCIA

norquines i amb l'adhesió d'Isidor Marí que servia com a tèoric representant de les Pitiüses (la consecució de la seva signatura va ser una història completament delirant), signaven el que pomposament s'anomenava Pacte Autòmic, pel qual es comprometen a començar a treballar per la consecució de l'autonomia, en coordinació amb totes les forces signants, si sortien electes

I així arriba el 15 de juny de 1977. Acajava la més passional de totes les campanyes electorals que hi ha hagut. En total, a les Balears es feren uns 500 mítings. És una dada curiosa que potser permet comprendre com entenia cada partit –en funció de l'esforç que dedicà a aquesta tècnica de captació de vot– les seves possibilitats. El PCE va fer 102 mítings, Unitat Socialista (PSI-PSP), 77; PSOE, 68; Unió Autonomista, 64. UCD, només 42; i AP, 39.

Una altra dada d'aquella campanya: les insercions publicitàries en la premsa diària balear. Repassant l'espai global que va pagar cada partit, veiem que UCD hi va inserir 168,58 pàgines; AP, 100,69; PSOE, 49,86; Unitat Socialista (PSI-PSP), 22,32; PCE, 7,63...

Sembla clar que la relació míting-insercions publicitàries era gairebé inversament proporcional. Una dada comparativa que indica tant manca de recursos econòmics (de l'esquerra i del nacionalisme) com confiança en unes tècniques de campanya (mítings) que ja s'ensumava que no eren gaire efectives.

I arriba la nit d'aquell 15 de juny. El moment de saber què opinava, a la fi, la gent, els ciutadans, el poble. Ja n'havia donat una pista amb el referèndum de reforma política, el 15 de desembre anterior, quan el 95,1% dels votants (82,6% del total del cens) hi votà a favor, a pesar de l'abstencionisme preconitzat per l'esquerra i el nacionalisme, quan no (com en el cas de l'ultraesquerra) amb campanyes pel vot contrari. Amb aquell precedent a ningú no podia estranyar els resultats del 15 de juny.

Durant la matinada del 16, la TVE, única televisió, avançava l'aclaparadora victòria de la UCD. L'endemà la premsa endarrereix edicions per publicar-los. Es confirmen fil pel randa els resultats avançats durant la matinada. A Balears UCD obtenia uns percentatges de vots enormes (que no es tornen a repetir fins les generals de l'any 2000, en favor del PP), seguida a bastant distància pel PSOE. Per darrere d'aquests dos partits només treien el cap, prou per no desaparèixer, l'AP, PSI (Unitat Socialista) i PCE. Més enllà, l'abisme.

Epíleg. Quant a conseqüències per a la intrahistòria política balear, i especialment per a l'autonomia, les eleccions del 15 de juny de 1977 significaren l'hegemonia total i absoluta d'UCD i PSOE. Efectivament, poc després es creava l'Assemblea de Parlamentaris, que va ser presidida pel senador Jeroni Albertí (UCD) i que teòricament negocià

Dues grans figures de la política balear, cabdals en els primers comicis generals a les Illes. A l'esquerra, Fèlix Pons, màxim representant del PSOE. Al seu costat, Josep Melià i Pericàs, líder de la Unió Autonomista, que aplegava diversos grups nacionalistes de dreta o centre. La cita del 15 de juny de 1977 va estar precedida de la campanya electoral més passional que hi ha hagut mai.

(en la pràctica no hi hagué mai una negociació, sinó una pura acceptació del decret de Madrid) el procés autòmic que, en primera instància, desembocà en l'atorgament del primer ens d'autogovern illenc, quan l'Assemblea de Parlamentaris es va reconvertir en el Consell General Interinsular, presidit per Jeroni Albertí i constituït en un acte celebrat al castell de Bellver, el 28 de juliol de 1978. Havia nascut la preautonomia balear com a fruit directe de les eleccions de l'any anterior. Aquells que més havien demanat l'autonomia, els nacionalistes, criticaven el que consideraven una "estafa". Anys després, aquella legalitat, l'actual, és acceptada per tothom.

Efectivament, el triomf de la reforma va ser i és absolut.

Miquel Payeras

L'art entre muntanyes

EL TEMPS

La riquesa cultural de la Vall de Boí, bressol de l'art romànic català.

Delimitada per cims de gran altura i establerta durant molts segles com a comtat independent, la Vall de Boí és el bressol de l'art romànic a Catalunya i també un testimoni del profund intercanvi cultural al llarg de la serralada pirinenca en l'Europa me-

dieval. El 30 de novembre de 2000 la Vall de Boí entrava a formar part d'un selecte club universal. De matinada, el Comitè de Patrimoni Mundial de la UNESCO declarava el seu conjunt d'esglésies romàniques Patrimoni de la Humanitat. Aquestes construccions, que no s'han mogut del seu lloc al llarg dels segles, per fi ja no passen desapercibudes.

Conjunt únic. Zones com la Provença, el Llenguadoc i el nord d'Itàlia posseeixen també importants construccions romàniques, però l'excepcionalitat de les esglésies de la Vall de Boí està en el seu valor de conjunt: no es troba en cap altre lloc del món una agrupació similar de construccions tan extraordinària, i que alhora sigui d'un mateix període històric relativament curt (segles XI-XIII). Tampoc no hi ha cap altre grup que il·lustri gràficament la transmissió d'un moviment cultural al llarg d'una barrera muntanyenca dins d'una regió fins aleshores dominada per una cultura diferent, la dels conqueridors àrabs de la península Ibèrica. I segons apunta l'ICOMOS (International Council on Monuments and Sites), "el conjunt d'esglésies de la Vall de Boí i els seus pobles són d'una importància cabdal en el renaixement de la identitat cultural i nacional catalana durant els segles XIX i XX".

El municipi de Vall de Boí, que no arriba als 600 habitants, és integrat pels pobles de Barruera, Boí, Cardet, Còll, Durro, Erill la Vall, Sarais i Taüll. A cadascun d'aquests pobles hi trobarem esglésies romàniques, però també paisatges dominats per prats verdíssims amb ramats de bous, vaques i xais i cases

amb les teulades de pissarra. Són, sobretot, poblacions que preserven encara ara les característiques de la vida rural de la Catalunya medieval. Aquest període històric va tenir unes connotacions especials per a la vall.

Inversions de futur. Abans de la dominació romana, a la Vall de Boí i a les contrades veïnes vivien uns pobles indígenes dels quals se'n tenen pocs coneixements. Els estudis toponímics han permès de saber que es tractava d'una població de parla basca. Aquesta llengua es va mantenir a les valls pirinenques durant molt de temps, fins a mitjan època medieval, tot i que progressivament romanitzada i arraconada cap a les terres més altes. Els Pirineus van ser escassament romanitzats, però la troballa d'unues monedes romanes al campament de Tor indica que a la Vall de Boí sí que hi van arribar els romans, i segurament explotaven les termes de Caldes de Boí. Pràcticament nul·la va ser la influència visigòtica i sarraïna durant els segles V al VIII.

Els reis francs estaven preocupats per la inseguretat de la frontera sud de l'imperi i van confiar-ne la defensa al comtat de Tolosa, i a principis del segle IX els comtes tolosans ja controlaven el nord dels territoris del Pallars i la Ribagorça. L'any 872, Ramon –de la família comtal tolosana– es va proclamar comte independent de Pallars-Ribagorça, però a la seva mort, els fills es van repartir el territori i es va trencar la unió inicial dels dos comtats.

A principis del segle XI, el comtat de Ribagorça va entrar en una profunda crisi que el va abocar a la desaparició. La Vall de Boí i la Noguera Ribagorçana, que fins aleshores havien format part del comtat ribagorçà, van passar a ser governades pels comtes del Pallars. En ple procés de feudalització, la Vall de Boí va quedar sota la jurisdicció del potent llinatge feudal dels Erill, i en el primer quart de segle XII els senyors d'Erill van ajudar el rei d'Aragó, Alfons el Bataller, a conquerir Saragossa, Calatayud, Tudela i Daroca. Els Erill van invertir la part del botí que els corresponia a subvencionar la construcció i decoració d'algunes de les esglésies romàniques de la vall.

XAVIER GÓMEZ / EL TEMPS

Fins a la fi de l'antic règim (segle XIX) bona part de la Vall de Boí continuà en mans dels Erill.

Si els senyors d'Erill haguessin emprat el seu botí de conquesta en altres finalitats, avui la Vall de Boí no seria considerada com el bressol de l'art romànic a Catalunya. Però la història va anar així i va deixar un testimoni important de l'intercanvi cultural que vivia l'Europa medieval. Les esglésies de Sant Feliu de Barruera, de Sant Joan de Boí, de Santa Maria de Cardet, de Santa Maria de l'Assumpció de Còll, de Santa Eulàlia d'Erill la Vall, de Sant Quiric de Durro, de Santa Maria de la Nativitat de Durro, de Santa Maria de Taüll i de Sant Climent de Taüll són el testimoni d'aquesta història, ara reconegudes com un tresor digne de conservació.

Taüll és el poble encarregat de guardar el conjunt artístic més important de la vall. Antigament el poble era l'entrada a la vall des del port de Rus; el seu nom podria ser una derivació dels mots bascos *ata* i *uri*, que signifiquen respectivament poble i port. Aquest poble de port era un punt estratègic de la baronia d'Erill (ara ho és dels esquiadors que van a l'estació de Boí-Taüll). Taüll va arribar a posseir tres esglésies, tot i que la tercera no s'arribà a acabar per un inesperat desplaçament de les terres.

A la pàgina del costat, el Parc Nacional d'Aigüestortes, l'únic que hi ha a Catalunya i un dels dos que hi ha als Pirineus. Dalt, a l'esquerra, el Pantocràtor de Sant Climent de Taüll, que ara es troba al Museu Nacional d'Art de Catalunya. A la dreta, el campanar de Sant Climent de Taüll, emblema del romànic amagat entre les munanyes de la Vall de Boí.

A l'esquerra, campanar de Sant Joan de Boí, i, a la dreta, el pont de la Capella, a Espot. L'art és una de les riqueses de la zona, però n'hi ha més: un entorn natural privilegiat permet fer multitud d'esports o relaxar-se a les seves aigües.

El curs del riu Noguera de Tor és una excel·lent guia per a descobrir el romànic de la vall, i a més ens permetrà conèixer de prop les aigües que neixen als circs glaciers

L'ermita de Sant Climent de Taüll va tenir més fortuna i el 1123 es va acabar de construir. Sant Climent amagava en un dels seus absis la coneguda pintura mural del Pantocràtor, original que ara es conserva al Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC). També a Taüll hi ha l'església de Santa Maria de Taüll, del segle XII.

L'església de Santa Maria de l'Assumpció de Cardet, la més recent de les esglésies, trenca en certa manera la unitat d'estil de la resta del conjunt romànic, però no pas per motius artístics. A principis del segle XIII les autoritats eclesiàstiques no van permetre que aquest edifici tingués el campanar en forma de torre, com el tenen la resta, per evitar que se'n fes ús militar.

Paratge natural. El curs del riu Noguera de Tor és una excel·lent guia per a descobrir el romànic de la vall, i a més ens permetrà conèixer de prop les aigües que neixen als circs glaciers de l'alta muntanya, com el Montardo i el Tuc de Colomers. La Vall de Boí deu el seu origen a una gran llengua glacial que va existir al quaternari i de la qual encara queden restes identificables als cims de Comalofoorno i de Montardo i al riu Malo. El Parc Nacional d'Aigüestortes és una de les millors àrees geogràfiques per observar la fenomenologia glacial del quaternari, desenvolupa

pada sobre materials durs com el granit i les pissarres. El Parc Nacional té un accés natural per la Vall de Boí. Si hi entrem per la ribera de Sant Nicolau descobrirem paratges encisadors com l'estany de Llebreta, el planell d'Aigüestortes o l'estany Llong. Si hi accedim per la ribera de Caldes hi trobarem l'estany Negre, les agulles del Traveni i el massís de Besiberri, on hi ha el pic més alt del parc, el Comalofoorno (3.033 metres). Més de dos-cents estanys, nombrosos rius, barrancs, cascades i les famoses aigüestortes, arbres com pins negres, avets, bedolls, nabius i ginebrons, flors com l'orquídia o el lliri de neu i animals com l'isard, el gall fer o la perdiu blanca són alguns dels tresors que amaga aquest espai natural protegit.

Però si no sou gaire amics de l'art, teniu dues opcions més: relaxar-vos al balneari de Caldes de Boí o esquiar a les pistes de Boí-Taüll.

A la Vall de Boí, un racó del país gairebé mai trepitjat per forasters, s'hi van construir extraordinaris exemplars de l'arquitectura romànica, enriquits amb pintures murals excepcionals. Però fins que la UNESCO no n'ha reconegut el valor, ben pocs s'havien adonat de l'art i la història que, des de fa molts segles, viuen entre aquestes muntanyes.

Gemma Aguilera

REPENSAR ELS PAÏSOS CATALANS DE L'EDAT MODERNA

De Tuïr a Catarroja. Estudis sobre les institucions catalanes i de la Corona d'Aragó (segles XV-XVII). Núria Sales. Editorial Afers, 2002. Catarroja - Barcelona, 229 pàgines.

Núria Sales ja és, a hores d'ara, una autora ben coneguda per tots els interessats per la història moderna del nostre país. L'autora, entre altres, de *Senyors bandolers, miquelets i botiflers* (1984) i d'*Els segles de la decadència*, volum IV de la *Història de Catalunya*, dirigida per Pierre Vilar (1989), ha destacat sempre pel seu combat contra els tòpics i les generalitzacions massa apressades. Enfront d'ells, ha plantejat una relectura dels fets, fonamentada en una interpretació acurada dels conceptes (i de la seva interpretació coetània) i en el contrast de múltiples exemples locals, des d'un coneixement excepcional de la bibliografia publicada arreu. I ho ha fet, a més, des d'una prosa molt personal, que algú ha qualificat de barroca, i que mai no deixa el lector indiferent.

Ara, l'editorial Afers presenta alguns dels seus treballs i articles dels darrers anys, alguns dels quals inèdits, en un volum de gran interès. És impossible abastar aquí totes les seves aportacions. Però intentarem exposar-ne algunes de les més significatives.

L'article que dona títol a l'obra reflexiona, a través de l'inventari de l'arxiu de Tuïr, a la Catalunya Nord, publicat per E. Desplanque el 1896, i de l'edició dels llibres de comptes de mitjan segle XVII de Catarroja, al País Valencià, realitzada per Vicent S. Olmos i Antoni López Quiles (publicada el 1985-1986), sobre les similituds i diferències entre els municipis dels Països Catalans a l'edat moderna, i sobre la importància d'una història local escrita en clau no localista; o, el que és el mateix, sobre la necessitat que la història general s'estructuri a través d'una informació arrelada en el territori —en la seva diversitat i totalitat.

Altres treballs denuncien “l'aplicació retroactiva de demarcacions polítiques actuals en història”, o, en altres mots,

“la naturalització retrospectiva del present imposant les seves fronteres al passat”. Un mal comú a totes les històries estatalistes —que tenen els estats actuals com a únics protagonistes dels fets antics—, però que també massa sovint ha arrelat en la història dels Països Catalans.

La historiadora, d'altra banda, reprèn vells temes, com el bandolerisme català del barroc (un concepte davant el qual confessa “el meu escepticisme (...) no ha fet sinó augmentar”), les naturalitzacions a l'edat moderna, o l'estructura política dels territoris de la Corona d'Aragó (amb una atenció preferent als espais de frontera, com Andorra). En aquest punt es mostra particularment concloent: “Cert: Catalunya i Aragó eren, respectivament, uns ‘estats de sobirania imperfecta’, però al capdavant estats amb ‘lleis polítiques generals pròpies’.(...) València, Mallorca, Sardenya i Menorca no sé ben bé què eren, malgrat la titularitat de regnes, malgrat corts i constitucions.”

Aquest recull de Núria Sales convida a la reflexió i al debat. És un llibre del tot recomanable per a totes aquelles persones que vulguin aprofundir en els segles de la modernitat a les nostres terres.

Agustí Alcoberro

Escut del comtat de Barcelona, envoltat dels territoris que, en diferents èpoques, van formar part de la Corona catalano-aragonesa.

JOAN CELJA

ENTRE LA REALITAT I LA UTOPIA. Antoni Marimon. Edicions Documenta Balear, Palma de Mallorca, 2002.

Actualització de la primera edició que va ser presentada al final del 1999. Aleshores l'autor presentava una narració acurada dels fets que han marcat l'evolució del PSM, des del seu naixement, el 1976 (com a PSI –Partit Socialista de les Illes–), i amb apunts encara més anteriors, fins al cim que en la història de la formació significaren les eleccions de juny del 1999, en conseqüència de les quals, dins del Pacte de Progrés, arribà el poder. Ara, Marimon, historiador, militant del PSM i professor d'història a la Universitat de les Illes Balears, presenta aquesta ampliació que inclou els reptes a què, del 1999 ençà, ja en el poder, ha hagut de fer front el PSM.

La història del partit nacionalista està marcada pels temps d'eferescència en els quals va néixer i pels intents d'anihilació que va patir. Les primeres eleccions, el 1977, encara com a PSI, significaren una xoc important a les aspiracions dels joves nacionalistes, en conseqüència de les quals patiren un assetjament intens del PSOE durant una sèrie d'anys perquè s'hi integràs, tal com va fer el que fou company de coalició del PSI el 1977, el PSP. Un cop superada aquesta fase, aconseguí una meritòria representació en el Consell Insular i Consell General Interinsular, l'ens preautonòmic (1979-1983), a la vegada que visqué crisis importants. El 1983 perdé la representació a l'Ajuntament de Palma i tengué ininterrompudament representació als consells de Mallorca i Menorca, així com al Parlament entre 1983 i 1991 amb, respectivament, dos diputats a cada consell i quatre diputats al Parlament. El 1991 començà el creixement de vots i de representació que el 1995 el va fer present en el Pacte de Progrés que governa el Consell mallorquí (amb cinc diputats) i amb un grup al Parlament de sis diputats. I, finalment, el 1999, entrà en el Govern balear (cinc diputats al Parlament) ocupant la vicepresència i les conselleries d'Economia, Agricultura, i Educació i Cultura.

M. P. F.

[+ llibres]

Vida i mort dels republicans als camps nazis. Rosa Toran. Editorial Proa, Barcelona, 2002. 360 pàgines.

L'estudi de la vida i la mort dels republicans als camps nazis disposa ja d'una àmplia tradició a casa nostra, des del triple vessant de la crònica personal, la història i la literatura. Autors com Joaquim Amat-Piniella, Maria Àngels Anglada i Montserrat Roig hi han dedicat obres de gran interès. Ara, la historiadora Rosa Toran ens en presenta una síntesi completa, que recull un gran nombre de documents i testimonis aplegats a partir de la seva col·laboració amb l'associació Amical de Mauthausen. L'obra s'acompanya amb fotografies poc conegudes pel gran públic.

Margarida Xirgu. Una vocació indomable. Francesc Foguet i Boreu. Editorial Pòrtic, Barcelona, 2002. 160 pàgines.

Després de les biografies de Coco Chanel i Maria Callas, la col·lecció "Dones del XX" d'editorial Pòrtic ens ofereix aquest treball, documentat i amè, sobre Margarida Xirgu. La gran actriu republicana per excel·lència, que va triomfar a l'estat espanyol i a Amèrica apostant per un teatre innovador i compromès, se'ns revela en la seva personalitat profunda. El mite dóna pas a la biografia, que, en molts aspectes, reviu la llegenda.

Lluís Companys i la seva època. Jordi Casassas i Ymbert (coord.). Editorial Pòrtic, Barcelona, 2002.

La vida quotidiana a través dels segles. M. dels Àngels Pérez Samper (coord.). Editorial Pòrtic, Barcelona, 2002.

Els juliols són un espai aprofitat sovint pel món universitari per repensar, des d'òptiques noves, velles temàtiques. És un moment òptim per reprendre, amb rigor i amenitat alhora, algunes de les qüestions abordades en els cursos reglats. La col·lecció "Biblioteca Universitària / Els Juliols", d'editorial Pòrtic, recull alguns dels cicles de conferències impartits a la Universitat de Barcelona durant l'estiu. L'obra coordinada per Jordi Casassas ens permet acostar-nos a una de les nostres figures clau del segle XX i, a través d'ell, a la història de la darrera centúria. La que coordina Maria dels Àngels Pérez Samper ens acosta a la vida quotidiana de sectors i col·lectius molt diversos, amb una atenció preferent a l'evolució de la història de l'alimentació.

Agustí Alcoberro

GLÒRIA MATAMALA

Temps de circ

Del 8 al 12 de maig ha tornat a Reus la Fira del Circ de Catalunya Trapezi. Ha estat la sisena edició, amb cinquanta companyies i més de cent espectacles, que ha omplert teatres, carrers i places de la ciutat. Les companyies catalanes hi presentaren els seus espectacles i a la vegada participaven en xerrades i debats. A França, aquest és l'any de les arts del circ. Temps de circ que cal reivindicar com a temps de cultura.

Per circ cal entendre moltes coses, malgrat l'opinió reductora massa generalitzada que es té d'aquest conjunt d'espectacles històrics que formen el món de la pista. Convé escriure la història del circ amb mentalitat prou oberta per fer-hi entrar tot tipus d'expressions escèniques i d'improvisacions destinades a emocionar un públic que espera efectes excepcionals, fantàstics i extraordinaris, procedents d'especialistes pluridisciplinaris capaços de practicar arts que van des del coneixement dels animals a les formes d'expressió verbal i física més elaborades. Força i agilitat, habilitat i energia, intel·ligència i cultura són aspectes que podrien definir les arts del circ, sense oblidar que parlem d'un dels espectacles més complets, variats i múltiples.

El circ és tan important com totes les altres arts escèniques per la qüestió de la pervivència de la llengua, i aquest és un aspecte particularment sensible a Cata-

lunya. El català en el circ ha estat llargament marginat i ho és encara. Avui toca recuperar el llenguatge, des del vocabulari específic fins a la llengua comuna. Pel que fa a aquesta presa de consciència, a Catalunya hi ha hagut diversos intents al llarg del darrers vint anys amb grups com Comediants, La Claca, els germans Poltrona, Hauson en el món de la màgia i fins i tot al circ Raluy. Les fires i festivals continuen tenint un paper important, sintetitzat, avui, especialment pel festival Trapezi de Reus.

Pocs són, però, els que han demanat i exigit la presa en consideració global del circ, de les arts escèniques i les arts de l'espectacle dins la creació artística i més específicament dins la història de l'art i la cultura. Dos personatges clau com Sebastià Gasch i Joan Brossa ho han intentat a Catalunya, i no van amagar mai la passió que sentien per arts tan diferents com el circ, la màgia, la dansa, el cabaret, el *music-hall* o el cinema. Tots dos se sentien fascinats per la poesia que pot emanar de les pistes de circ. En diversos textos i declaracions van reivindicar una cultura que busqués la poesia no únicament en la paraula sinó, sobretot, en el gest, en el maquillatge del pallasso, en el truc del prestidigitador.

Actualment assistim a un trencament de barreres entre arts i gènere; és hora, doncs, de reinvidicar de nou les arts escèniques en general i el circ en particular com a motor de comunicació i de creació, com a element cultural. Les arts

que reflecteixen directament o indirectament el que ens envolta i que van molt lligades a l'entorn social més immediat són instruments de comunicació i d'intercanvi. Reflecteixen l'art i la cultura d'una societat concreta i d'una certa manera són tan grans com les que habitualment considerem majors.

A Barcelona, l'espectacle Saltimbanco del Cirque du Soleil deixà molt alt el pavelló del circ contemporani canadenc amb bons números de circ i unes escenografies grandioses, música en directe. Alguns pensen que això no és circ, enfront del circ tradicional, familiar. S'equivoquen. El circ és prou ric per poder admetre evolucions pròpies de cada època, i l'èxit del Cirque du Soleil hauria d'arrastrar-nos entusiasmes per al circ.

Xavier Barral i Altet

Les eleccions del 15 de juny de 1977

En el 25è aniversari de les primeres eleccions democràtiques després del franquisme, podem visitar la pàgina web del Congrés dels Diputats: www.congreso.es/elecciones/cuadro_1.htm i consultar en sèrie estadística i gràfica els resultats en vots i escons de les forces polítiques que van obtenir representació parlamentària.

Per a una anàlisi més detallada, amb les sigles i el nom dels partits que es van presentar, el nombre de vots i el percentatge que van obtenir, ho trobarem a www.eleweb.net/catala/elecciones/espanya/globals/generals/genpart77.htm, que també conté una opció per veure els resultats per circumscripcions electorals.

Aprofitem per recomanar una visita a fons per aquesta web, eleccions, comunicació i opinió pública www.eleweb.net/catala/index.htm, en la qual s'analitza, amb dades i articles, el comportament electoral des de l'any 1977 fins a l'actualitat.

Jesús Castillo

Sota les bombes

El passat dia 25 de maig s'obriren les portes del refugi antiaeri número 307, sota la muntanya de Montjuïc. A partir d'ara el públic podrà veure com devien viure, durant molt temps, els veïns de la zona situada sota les bombes feixistes durant la Guerra Civil. Podran, encara, olorar la humitat característica. Podran, veient cada racó, cada metre dels centenars que té, imaginar-se la sensació d'estar-se allà sota, sentint i escoltant atemorits els impactes de les bombes de l'aviació feixista. Fou, la zona del Poble Sec, una de les més castigades, no debades era envoltada per objectius preciosos, a ulls dels feixistes: el port, el castell de Montjuïc i una central elèctrica. Els historiadors J. Villaroya, J. Pujadó i V. Povles han escrit *El refugi 307. La Guerra Civil i el Poble Sec*, llibre que permet conèixer millor l'entramat d'instal·lacions del 307. Així ens assabentem de les dades: tres portes d'entrada, uns 200 metres excavats sobre els 400 projectats, túnels d'1,6 metres d'ample per 2 d'alçada, de bòveda, forrats de maó. A cada banda dels túnels, els bancs on s'asseia la gent per esperar que escampés la tempesta de foc; i al llarg dels túnels, els

banys, les fonts, la infermeria, el magatzem... Tota la infraestructura. El disseny del 307 era dels més avançats i, per ser sota la roca de la muntanya, més segur que altres. El disseny permet veure un entramat de galeries pensades per minimitzar els efectes dels impactes directes. Per exemple, els túnels d'accés eren fets en ziga-zaga per reduir al mínim possible l'ona expansiva d'un impacte a la boca d'entrada; o els revolts, eren redons per facilitar evacuacions...

Els refugis dels temps de l'horror permeten copsar al visitant d'avui allò que sovint de manera intencionada s'ha volgut prendre: els espais de patiment de la guerra i de la dictadura. Així com els camps de l'horror nazi son esfereïdors testimonis de la barbàrie d'un règim totalitari, a l'estat són poques les restes materials que es poden visitar, amb prou càrrega ambiental i emocional per permetre copsar el que fou la guerra provocada per l'aixecament feixista i la posterior dictadura. Que el 307, i tants d'altres, s'obrin als ciutadans és un fet importantíssim perquè puguin, ni que sigui per uns minuts, viure quelcom aproximat al terror que devien sentir els que dia sí dia també hi havien d'entrar per fugir de la pluja de foc que els bombardejos feixistes deixaven caure sobre els caps dels que vivien, encara, en terra de llibertat. **M. P. F.**

[+]

Universitat Catalana de Prada
Com cada any, a la segona quinzena d'agost la Universitat Catalana de Prada ofereix als interessats una oportunitat per apropar-se a múltiples disciplines de la nostra realitat, entre les quals la història té una destacada presència.

Viure com vivia la noblesa mallorquina

Ara que vénen les vacances, és possible que alguns dels lectors tenguin previst visitar Mallorca, i potser també la capital, Palma. Si, a més de platja, descans i altres entreteniments o diversions, el visitant vol apropar-se a la vida tradicional de l'aristocràcia mallorquina, té una oportunitat per fer-ho a la casa museu Marqués, al centre de ciutat, al barri històric, al carrer Zanglada. La casa, enorme, és decorada talment com era fa un segle. Guiat per algú del personal, o bé per les explicacions enregistrades, es pot passejar, estança per estança, per la forma de vida del classisme més aristocràtic: la zona noble de la família, el despatx del senyor, el menjador, la cuina, la capella, les estances del servei, la bugaderia... És una excel·lent oportunitat per viure per un estona entre murs que mantenen l'ambient i l'aroma d'una societat, d'un món, que, en temps històric, fa molt poc que desaparegué.

Testimonis de Jehovà i el nazisme
Els Bebleforschets, o testimonis de Jehovà, foren perseguits pel nazisme sense deixar-los alè per respirar. El triangle de color púrpura els identificava als camps del genocidi, on moriren en milers. El Cercle Europeu d'Antic Deportats i Internats Testimonis de Jehovà passeja des de 1991 pel brutal record del cruel assetjament i extermini. Fotografies, textos i documents diversos componen l'exposició que ha recorregut ja més d'un centenar de ciutats europees. Es pot visitar a Palma, al castell de Bellver, fins al 23 de juny.

EL TEMPS D'HISTÒRIA

EFE

és possible
gràcies a

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament

CAIXA CATALUNYA